

РЕСПУБЛИКА ИНГУШЕТИЯ

ГІАЛГІАЙ РЕСПУБЛИКА

ГОСУДАРСТВЕННОЕ БЮДЖЕТНОЕ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ "СРЕДНЯЯ
ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ШКОЛА № 20 ГОРОДА НАЗРАНЬ им.ДЖАМБУЛАТОВА З.Р."

386101, Республика Ингушетия, Назрань, ЦАО, ул. Б.Ш. Тумгоева 10 тел. +79888020330

РАССМОТРЕНО:

на заседании МО
руководитель ШМО
Хучиева З.И.

Протокол № 1
от «28» августа 2023 г.

СОГЛАСОВАНО:

зам. директора по УВР

Муталиева Ф.У.

Протокол № 1
от «29» августа 2023 г.

УТВЕРЖДЕНО:

директор ГБОУ
"СОШ №20 г.Назрань
им.Джамбулатова З.Р."

Албогачиева Х.Х.
Приказ №
от «» сентября 2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родная литература (Ингушская)»

для обучающихся 4-х классов

г.Назрань, 2023 г.

Кхетора каьхат(пояснительная записка)

Г1алг1ай литература программах лаьца

Г1алг1ай литература программас новкъостал ду хьехархочоа берашта г1алг1ай йоазонхоша кхеллаговзаме йоазоний чулоацам а, тема а, идея а кьоастаде а, х1аьта цар шоай произведенешта бувцаш болча ценача, хозача, говзамеча меттах пайда эца а.

Г1алг1ай литература хьехаш вола хьехархо декхарийла ва литература новкъосталца берашта г1алг1ай метта хозал, говзал, к1оаргал, цун ганз йовзийта, уж кхетамца, эхь-эзделца кхебе, дикачун-вочун кьоастам бе ховргдолаш.

Дешархошта ха деза г1алг1ай литература хьахилара наькъаш. Укхаза царна хайтача бакъахьа да, вай г1алг1ай литература хьахилара г1улакх малаг1ча торонца эттад, эггара хьалхара г1алг1ай йоазув 1923 шера Мальсагов Кураза Зоврбика кхелла хилар, из латински ларда т1а хинналга. Эггара хьалха г1алг1айметтала кепатеха йоазув 1923 шера «Сердало» яхача газета т1а кепатеха хилар.

Цхьабакъда, шоай йоазув хиннадеце а, багахбувцам б1аьхий хиннаб г1алг1ай къаман, тайп-тайпара жанраш чу а йоаг1аш: къаьнара иллеш, фьалгаш, к1оанолгаш, ховли-довзалеш, легендаш, шира оаламаш, ишта кхы д1ахо а.

Г1алг1ай литература никъ 1923 шерагара денз таханарча денга кхаччалца чоалхане болаш хьабенаб.Массехк хана доакъоьх бекъа йиш я из.

Хьалхара ха – 1920-г1а шераш – говзаме йоазонаш хьахила доладенна ха я, х1аьта 1930-г1а шераш –г1алг1ай литература дег1ая йолаенна ха я.

Программа юкье йоаг1а произведенеш берий ханага хьежжа я, чулоацам а, керттера уйла а дика кхетадергдолаш, х1аьта х1ара классе багахбувцамах пайда эц.

5-9 классашка дешархой кхетамца кхевара духьа, ужэьаца, эзделаца, хозанена лоарх1амца кхеварадухьа дола говзаме йоазонаш 1омаду. Цу классашка 1омаеш йола материал чоалхане яц, ший

чулоацамга хьежжа, х1аьта идейни кхетам балара г1улакх лертт1а да цун.

Х1ара классашка чуйоаг1аш йола материал хронологически хьисапе луш я, дешархой литература исторех а литературей вахари в1аши дувзаденна хиларах а кхетаргболаш. Цул совг1а, мехка истори адикаг1а йовзаргья царна.

5-8 классашка говзамеча йоазонашца цхьана литературни теорех кхетам лу. Дешархоша керттера

кхетаде дезаш дар да литература говзаме кхоллам хилар, цун мотт поэтически хилар. Литература теори дикаг1а кхетаергья дешархоша, говзамеча произведенешца цхьатарра 1омайойя.

Х1ара классе литература чулоацамга а дешархой кхетамга а, цар дег1адара боарамга а хьежжа, тайп-

тайпара хьехара наькъаш леладе деза: хоза кьоастанеш текст ешар, суртех, телевиденех, компьютерах пайда эцар. Цул совг1а, дешархошка шоашка болх байта беа йоазонхоех а цар говзамеча йоазонех лаьцакхы а дукхаг1а хоамаш лохаш.

5-8 классашка теркам бе беа хоза кьоастанеш, кхетадеш шаьра дешара говзал лакхаяккхара. Из программой декхар кхоачашданза даргдац, уроках т1а а дешаш, ц1аг1арча дешара т1ахьожамца кулгал а деш. Дешара техника тоаеш болх бе беа массане цхьана дешаш, юкь-юкьера хоржаш дешаш,оттадаьча хаттара текстаца жоп луш, ишт. кх. д1.

Лакхерча классашкара дешархой кертерча дакъе кхетам болаш кийчбе беа ешаш йола произведенешшоай ло1аме яшха, анализ е, керттера ма1ан а, уйла а гучадоахаш, цар мах бе.

4 классашка йоазонхочун вахара а кхоллама а никъ, цо айяь пробдемаш тохкаш, хьехархочун уроккерттера форма лекци хила йиш я. Иштта теоретически проблемаш е йоккха темаш 1омаеш, т1еххьара

1омадаьр ч1оаг1адара урок еш, 1омадаьр юха дагадохийташ лекцеца болх д1абахьа мегаргба.

Лакхерча классашка программа юкье йоаг1а йоккхий эпически произведенеш. Уж дешархошка хьал а ешийта еза. Классе дешархошта произведени тахка а, цун чулоацамах а,

турпалех а шоашта хетар ала хадеза.

Къаьста теркам т1абахийта беза дешархоша шоай ло1аме беча балха, произведене доакъош, текста юкъера белгалъяьха моттигаш тохкаш, план оттаеш, турпалий оамалех шоашта хетар оалаш, 1алама суртдийшачул т1ехъаг1а уж каьхата т1а дахка хьожаш.

Балха х1ара тайпа, 1омаеча произведенеца айхха бувзам болаш, цун чулоацамга хьежжа хила деза.

Хьехархо хадданза болх бе декхарийла ва дешархой багах ду къамаьл шаьрде, х1ана аьлча, из йоазонца беболча балха лард я.

Метапредметни

Регулятивни УУД

- Хьехархочунца дешара т1адуллар оттаде, урока лерх1амга хьежжса. Деша дешара лерх1амашка хьежжса.

- Массанеца цхьана урока план оттае ха, произведени чулоацам хьабувцара план оттае ха. Планага хьежжса беи бола болх тахкар, баьча балха корта бар, мах бар, иштта кхыча дешархой балха мах бар.

- 31амигача тоабаца е шинне цхьана болх беи, кердача темах ховр а, де ховр а хьакъоастадар. Урок йодаи беча балхах раьза хилар е ца хилар д1аяздар, лакхача говзала т1акхуви хилар хьахьокхар.

- Ше баьча балха раьза хилар е ца хилар дешархочо иий ло1амаг1а хьаалар, урока карах ца доалача х1ама теркам бар, из тоадара болх бе лерх1ам дагалацар.

Познавательни УУД.

- Текста тохкам бе ха, хьехархочо хаттараица новкъостал а деш. Деша къайла ма1ан ха, из тахка.

- Производенеш шоайла йиста, в1ашкаоттае, юкъарадар а тарадоацар а хьаоалаш.

-Дийшачун дакъа диста мукъама е или дакъаца, е суртаца, е кицаца

Произведени турпалхочо дечун бахъан тахкар. Шийна хетачун, ше яхачун доаг1а масалаи доаладе, даьржа дувзадenna къамаьл де.

- Г1алг1ай фаьлгаи кхоллара лерх1ам ха, цар лу пайда, цар лерх1ам ха.

- Поэзи а проза а шоайла къоастае ха, литературнии Гилман кхетам балара текстаи санна.

- Кхоллама навькаи хьахьокхар, тайп-тайпара производенеш дагалувцаи, проектни т1адуллари кхоачаидеш.

-Дешаидар кхетаде, дийшар лоацца таблица чу а схема чу а д1аязде ха.

Коммуникативни УУД.

-Дувцара къамаьл оттаде, урока болх беи кадай хила, хаттараи тела. Диалог, тоабах болх беи дакъа лаца. Шийна бакъахъа хетар ч1оаг1аидеш, кхычарца къамаьл де хар.

- Темага хьежжса 5-6 предложенеш дувзадenna къамаьл оттаде. Проекта 1-2 слайд кхолла. Кхычунга ладувг1а ха, къовсама юкье дакъа лаца.

-Произведени урпалхочо даьчун мах бе, эзди дешаица къамаьл де.

- Кхыча дешархой урока баьча балха мах бе ха, оттаяьча критереица.

- Барт бара кийча хилар хьахьокхар, къовсам, дов е цатоам д1абаккхара тайп-тайпара вариациеш йоалае ха.

- Бокхийчарца къамаьл деш, книжкаи, дошлоргаи, энциклопедии дешаи кердадар, пайдабар леа.

-Йоккха йоаца презентаци (5-6 слайд дола) боккхийчар новкъосталца кийчъяр, проекта темага хъежжа, слайдашка хъежжа темах лаьца лоацца дувца.

Личностни.

- Художественни произведенеш ешарца дезала юкьера безама керттера хьал хар (барт хилар, сий дар, безаме, кяхетаме, вIаши новкъостал деш хилар)
- Ше ваьнна моттиг хови хила, ше малагIа этносаца лоархIаи ва ха. Кхыча къамех цар сий деш къамаьл дар.
- Кхыйола култураи а, къамаи а долга хови хилар, дикагIа довзачарех хьадувца ха, култураца е динаца шоай култура е дина таракетарай хьаала хар (нохчий, татарай, Iарбий, сирийцаи, кх. дI. а).
- Юкъя а ца лелхай, кхычунга ладувгIа ха, ший уйла сатийна дIаалар, тайп-тайпара аргумендай а йоалаеш. Дешархой вIаши къовсам балара бахъанай ха.
- ЦIагIа а классе а книжкаи дешара тIакхуви хилар хьахьокхар, библиотеке ахар, мукъа волча хана, урока эша материал кийчъяр.
- Йоазонхой кхолламах ха безам болай хилар хьахьокхар, шийна эггара чIоагIагIа безачар цIераи яха хар, безара бахъан а хьаалар.
- Литературни кхоллама болх шийна эшаи болга хар.
- Ишколе вахара бокъонаи йовзар, цар дешархочоа лун айда малагIа ба хар. Дикача дешархочун масалаи доаладе йийшаца произведени юкьера.
- Сага новкъостал доацаи ше болх бе хови хила, ше даьчох жоп дала дезалга хови хила.
- Поэтически деша хозал хови хила, йоазонхочо дешаица сурт дулаи доаладаь дешаи хьалаха хови хила. Хозахийта дешаи а эпитетай а шоай къамаьла юкъе доаладар.
- Эделаца дар доацар хови хила, литературни турпалхоехи эздийча сагахи йоакха оамалаи хьаювцаха, гIулакхаца дар доацар къоастаде ха.
- Дешаи а яздеи а нийса вагIараи бIаргий са толха ца дараи йоагIа бокъонаи хови хила. КIаьдвалар дIадоаккхай е еза упражненеш йовзай, уж еи хила. Саг унахцIена хилара бокъонаи цIагIа а накъайоалаи лелае ха.

Патриотически кхетам балар:

- дешархо къаман гIулакхай эзделай тIакхийна хилар;
- дезала вахар довзаш хилар;
- ший къаман култура а, бусулба дин а довзаш хилар;
- Росси пачхьалкхен гражданин ше волга хови хилар;
- дешархочун оамалаи, декхарай кхийна хилар: урока, урокал арахъа а.

ГIалгIай метто, эрсий метто санна, метта Iилман дакъа а ший маIанна а йоккха моттиг дIалоац. Цун дешарца а кхетамца а бераш кхедара доккха практически маIан да. Наьна метто юкъелоац дешархой патриотизма а, кхыча къамашца Iимерза а, эздIа хилара уйлашца кхетадеш кхедара маьхала таронаш. Тахан латтача хьале гIалгIай мотт Iомабара, цу метта йоазув де хара Iалаьмате йоаккха терко е еза къаьстга ишколо. ХIанзарча зама бераша Iалаьмате дукха бувцаш лелабу эрсий мотт. ЦIагIа а ара а бераша шоай наьна метта къамаьл кIезига ду. ГIалгIай мотт бувчачар а къамаьла юкъе дукха эрсий дешаш леладу, цудухъа наьна мотт эрсий меттаца ийна бувц бераша. Ишттача хьале тIехъ тIайоагIача хана гIалгIай мотт бицбалара кхерам ба. Цудухъа ишкола хьалха латта декхар да гIалгIай метта дешари йоазуви дешархошта Iомадар, безам тIабахийтар, мотт дийнбар. Бера ший наьна мотт бовза а беза, беза а беза, уйла а цу метта хила еза. КIира сахъатий боарам дукха беце а дешархоша мотт Iомабергба, хьехархоша из безаргболча тайпара дIахьехе. Цу тIа йоазув де гIалгIай метта хала а дац, хIана аьлча, гIалгIай абата тIа дукхагIадола алапаш эрсий метта санна да. Дешархошта Iомаде IотIакхета алапаш да: I, аь, гI, кх, къ, кI, пI, тI, хь, хI, цI, чI, яь, дифтонг оа. Эрсий метта санна хьехархочо боккха теркам тIабахийта беза дешаш дIаоалаши яздеши йолча башхалонашта. Иштта боккха болх бе беза дешархоша оазаш нийса хьаалара, хIана аьлча, бери яздеча хана ше харцахъа дош дIааларга хъежжа гIалаташ а деш яздергда. Из болх I классе денз ца хаддаш бе беза, йоазув нийса хургдолаш.

Г1алг1ай литература

№ п/п	Урока темаш	С1а хьа таш	Ха	
			План.	Факт.
I- четверть Даьй-Мохк Г1алг1айче				
1.	Книжка довзар. «Г1алг1ай мохк» Хамхоев А. «Тахан со г1озваьнна» Яндиев Дж.	1	7.09	
2.	«Къамаьл» Гагиев Г. Ма къаьга доаг1а» Осмиев Хь.	1	14.09	
3.	Кл. арахьара урок «Сона Даьхе еза» Хамхоев А. «Наьсаре» Чахкиев С.	1	21.09	
4	«Г1ишланхой 1уйре» Кодзоев Т. «Даьхен ираз 1алашде» Озиев С.	1	28.09	
5.	«Вай байракх. Вай герб». «Г1аьнаш лега ха» Гагиев Г.	1	5.10	
Хьамсара 1алама сурташ				
6.	Кл.арахьара урок «Лийг» Хашагульгов I Хьунаг1ара гуйран 1уйре» Торшхоев И.	1	12.10	
7.	«Эггара боккхаг1бола чкъаьра» «Аьхки сала1ар» Саракаев Хь.	1	19.10	
8.	«Эг1ар» Веджижев А. «Кхоанен даьй» Плиев М-С.	1	26.10	
Къахьегам, г1улакх, эздел-доттаг1ий ба				
9.	«Безам ба са» Осмиев Хь. «Дикадар, водар» Берсанов Х.	1	9.11	
	II- четверть			
10	«Г1ишланхой» Ужахова Х. «Къоаной К1анти» Костоев 1.	1	16.11	
11.	Кл.арахьара урок «Тоатолг» Плиев М-С «Йиь хьажк1а» Плиев М-С	1	23.11	
12	«Лейлай ц1ай» Шадиев С, «Балха кулгаш» Осмиев Хь. «Хьаг1» Шадиев С.	1	30.11	
Халкъа багахбувцам				
13.	Багахбувцама дош- хозала хьаст. Танкиев А. Иллеш	1	7.12	
14.	Кицаш. Ховли- довзали. Кл.арахьара урок. «Когсоалозаш» Осмиев Хь.	1	14.12	
15.	Фаьлг хьалха оалараш «Тешаме новкъост» фаьлг «Тешаме новкъост» (фаьлг), Берза дув (фаьлг).	1	21.12	
3 четверть				
16.	Борзи ж1алии (фаьлг) Маьра к1аьнк (фаьлг)	1	28.12	
17.	Дошо фийг (фаьлг), «Кхо хьехар» (фаьлг) Кл.арахьара урок. «Юрт ягар» Галаев Хь.	1	11.01	
18.	«Къе саги борзи» (фаьлг), «Говдалча берзах бола фаьлг» «Доттаг1а» Гагиев Г. «Г1алг1ай мотт»	1	18.01	

Машаран доттагалаи тлехъа				
19.	«Осканов Суламбек-Халкъа турпал» Котиева Н. «Машар» Гагиев Г. «Ма дика дар» Хамхоев А.	1	25.01	
20	Кл.арахъара урок. «Мугларера глшланхо» Кодзоев Т. Бераш- Даьхен кхоане я» Осмиев Хъ., «Шоайла машар лоаттабе» Озиев С.	1	1.02	
21.	«Хаьхочун да» Чахкиев С. «Къахъегам», «Кадайли Мекъали» Озиев С.	1	8.02	
Г1алг1ай йоазанхой				
22.	«Совг1ат», «Бераш дегаг1оз» Озиев С. Кл.арахъара урок «Майра летчик» Галаев Хъ	1	15.02	
23.	«Б1аьсти» Зязиков Хъ-Б. Керда шу», «Б1аьсти йоаг1а!» Осмиев Хъ.	1	29.02	
24	«Кулгаша б1аргаша», «Б1аьстан дог1а» Муталиев Хъ-Б. Лермонтовга», «Б1аьсти» Яндиев Дж.	1	7.03	
25	«Мух», «Низа овла» Веджижев А. «Безама юхъанцара оаг1илг», «Нана» Чахкиев С.	1	14.03	
4 четверть				
26	«Тирк», «Бутт», «Са моаршал да хьога» Плиев М-С Кл.арахъара урок.Села1ад дешар	1	21.03	
27	«Г1айг1а оаш ма елаш», «Наьсарен лаьтта», «Г1араг1ураш» Гагиев Г.	1	28.03	
Дувца вай ноаноех лаьца				
28	«Нана» Муталиев Хъ-Б., «Нана тхъайса улл» Гагиев Г. «Оаг1ув хъалаьцача» Мальсагов А.	1	4.04	
29	«Даьци» Шадиев С. Кл.арахъара урок.Села1ад дешар	1	18.04	
30	«Нана дагалаьца» Осмиев Хъ., «Кхалнах» Хамхоев А. «Шера ханаш», «Аькхе» Плиев А.	1	25.04	
Хьамсара 1алама сурташ				
31	«Ткъамашца лела сахъат» Чаплина В. «Даьхе» Гагиев Г., «Б1аьсти йоалаш» Плиев А	1	16.05	
32	«Б1аьстинг» Кодзоев Н. «Б1аьсти» » Гагиев Г. «Села1ад» Мякиев А. «Хъаст» Арапиев Хъ.	1	23.05	
33	«Вловнаш» Гагиев Г. «Г1аи цун т1ехъеи» Чарахъал дитар» Шадиев С.	1	25.05	
34	Бакъилг» Арчаков Т. 1омадаьр кердаакхар	1	30.05	